

PRAVO NA ODGOJ I OBRAZOVANJE NA MATERNJEM JEZIKU

RIGHT TO EDUCATION ON MOTHER LANGUAGE

Džemal Najetović

Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Postoji niz dokumenata međunarodnih organizacija, UN-a, Vijeća Evrope, OSCE-a i EU koji obavezuju te organizacije, kao i države-njihove članice, ili potpisnice njihovih dokumenata, a odnose se na pravo naroda ili nacionalnih manjina na kulturni identitet i jezik. Iz tih dokumenata bjelodano je da ni jedna od tih organizacija ne dopušta diskriminaciju na osnovu jezika. Iz dokumenata u zaštiti manjina proizilazi a fortiori (tim više) da se u slučaju naroda u svojoj državi, ili jednoga od suverenih i konstitutivnih naroda u zajedničkoj državi više naroda, diskriminacija po jeziku ne može ni zamisliti, a kamo li dopustiti. Još je gore ako se tako diskriminira neki narod države, članice ili kandidata za EU, ili konstitutivni narod i jezična zajednica u nekoj državi u kojoj ona pripada najstarijem sastavu stanovništva. Najgore je ako se pri tome radi o malom ili najmanjem narodu i jezičnoj zajednici.

Ključne riječi: obrazovanje, jezik.

Key words: education, language.

ABSTRACT

There is a list of documents related to the cultural identity and language rights of the nations or national minorities that bond the international organizations like UN, European Council, OSCE and EU and their State-members, or their documents signatory countries. From those documents it's clear that any of those organizations doesn't allow discrimination on the language basis. Out of the documents for minorities protection results a fortiori (even more) that in situation of the nations in own country, or of one of the sovereignty and constituent nations in joint country of several nations, language discrimination cannot be conceived, not to happen. It is even worse if on that way is discriminated one of the State nations,

or nations of country member or candidate country for EU membership, or constituent nations and language community that belongs to the oldest population within the country. It is the worst thing if it is a word about the small or smallest nation and language community.

1. UVOD

Pravo svakog pojedinca, nacionalne manjine i naroda na odgoj i obrazovanje na vlastitom jeziku ne trebe se tretirati kao segregacija i kao uskraćivanje prava pristupa obrazovnim institucijama pripadnicima drugih naroda, već, naprotiv, da je to pravo koje je zagarantovano svima.

Dokumenti koji regulišu ovo pravo:

1. UN: Opšta deklaracija o ljudskim pravima (1948.). U članu 27. ove deklaracije piše: „Svako ima pravo slobodno učestvovati u kulturnom životu svoje zajednice, uživati u umjetnosti, pridonositi naučnom razvoju i koristiti se njenim prednostima.“
2. UN: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966, 1976). U dijelu II, član 1. piše: „Svaka država, članica ovog pakta, obavezuje se da će poštovati i garantovati prava priznata u ovom paktu svim licima na svom području, bez obzira na razlike kao što su: rasa, boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovina, rođenje ili neka druga okolnost.“ Dalje, u članu 27. ovog dokumenta, piše: „U onim državama, u kojima postoje etničke, vjerske ili jezičke manjine, licima osobama koje pripadaju tim manjinama, ne smije se uskratiti pravo da u zajednici s ostalim pripadnicima svoje grupe uživaju svoju kulturu, ispovijedaju i iskazuju svoju vjeru ili da se služe svojim jezikom.“ U čl. 18. st. 4. ovog dokumenta piše: „Države-članice ovog pakta, obavezuju se da poštuju slobodu roditelja, a u datom slučaju

- zakonskih staratelja, da osiguravaju svojoj djeci ono vjersko i moralno obrazovanje koje je u skladu s njihovim vlastitim uvjerenjima.“
3. UN: Međunarodni pakt o privrednim, socijalnim i kulturnim pravima (1966, 1976). U dijelu II, član 3. stav 2. piše: „Države-članice ovog pakta, obavezuju se garantovati da će prava utvrđena u ovom paktu biti ostvarena bez ikakve diskriminacije u pogledu na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinu, rođenje ili neku drugu okolnost.“
 4. Vijeće Evrope: „Evropska socijalna povelja“ (izmijenjena 1961, 1966 i 1996.). U dijelu V, član E. piše: „Korištenje prava priznatih ovom poveljom treba osigurati bez ikakve diskriminacije, posebno s obzirom na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo mišljenje, nacionalnu pripadnost ili socijalno porijeklo, zdravlje, pripadnost nacionalnoj manjini, rođenje ili svaki drugi status.“
 5. Vijeće Evrope: Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1995). U odjeljku I. član 9-14. govori o pravu na jezik. Navodimo karakteristične stavove: čl. 10., st. 1. „Države se obavezuju priznati pravo da svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo slobodno i bez miješanja koristiti se svojim manjinskim jezikom, privatno i javno, u govoru i pismu;“ st. 2. „Na područjima nastanjenim osobama koje tradicionalno ili u znatnijem broju pripadaju nacionalnim manjinama, ukoliko te osobe to zatraže te ondje gdje takav zahtjev odgovara stvarnoj potrebi, države će nastojati, koliko je to moguće, osigurati uslove koji će omogućiti korištenje manjinskim jezikom u ophođenju tih osoba s tijelima vlasti;“ čl. 12., st. 1. „Gdje je to moguće, stranke preduzimaju mjere na području obrazovanja i istraživanja radi unaprjeđenje spoznaje o kulturi, historiji, jeziku i vjeri njihovih nacionalnih manjina i većine;“ čl. 13., st. 1. „Unutar svojih obrazovnih ustanova države priznaju da osobe koje pripadaju nacionalnoj manjini imaju pravo ustanovljavati i upravljati vlastitim privatnim ustanovama za obrazovanje i pouku;“ čl. 14., st. 2. „Države se obavezuju priznati da svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo učiti na svom manjinskom jeziku.“
 6. OSCE: Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na odgoj i obrazovanje. U preambuli - Duh međunarodnih instrumenata čl. 1. piše: „Pravo osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama na očuvanje svog identiteta može u punoj mjeri biti ostvareno jedino ako oni u odgojno-obrazovnom procesu ovladaju znanjem svog maternjeg jezika...“
 7. Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine.

U čl. 28., 29. i 30. piše: „U onim državama u kojima postoje etničke, religijske ili lingvističke manjine, ili osobe autohtonog porijekla, djetetu koje pripada takvoj manjini ili koje je autohtono neće biti negirano pravo da u zajednici s drugim članovima svoje grupe uživa svoju kulturu, da ispovijeda svoju vjeru ili da upotrebljava svoj jezik.“

2. PREPORUKE I SMJERNICE ZA DJELOVANJE I OSTVARIVANJE OVOG PRAVA

1. Djelovati u saradnji sa institucijama vlasti konkretne države.
2. Obrazovanje na maternjem jeziku je neosporivo i nepovredivo pravo koje trebaju ostvariti kako nacionalne manjine, tako i konstitutivni narodi.
3. Raditi kroz novoosnovane institucije i sve ostale društveno-kulturne institucije.
4. Tražiti savjete iz krugova međunarodne zajednice koja je dužna provoditi zakone i pozitivne propise UN i EU na ovom planu.
5. Djelovati na način „korak po korak“ (step by step).
6. Raditi koordinirano na svim poljima i nivoima drugih društvenih i kulturnih, vladinih i nevladinih institucija kako bi se temeljito ostvario pristup problemu i kreiralo njegovo pozitivno rješenje.
7. Pozivati se i koristiti evropske povelje i Povelju UN-a (odredbe o obrazovanju i kulturnoj razmjeni), kao i svim ostalim propisima na putu ostvarivanja svojih prava.

3. ZAKLJUČCI

1. Iako jezici mogu biti srodni i međusobno razumljivi, svaki standardni jezik je nezavisan od drugih srodnih standardnih jezika (u mjeri u kojoj su se oni standardizovali).
2. Bez maternjeg jezika narod nije politički faktor. Bez maternjeg jezika narodni kulturni, vjerski, privredni i politički život dovodi se u pitanje. Nerazumijevanje, neznanje i zanemarivanje značaja maternjeg jezika može predstavljati put u odgojni i obrazovni mrak.

4. LITERATURA

1. Opšta deklaracija o ljudskim pravima, od 10.12.1948. godine
2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen 16.12.1966. godine, stupio na snagu 23.03.1976. godine
3. Međunarodni pakt o privrednim, socijalnim i kulturnim pravima, usvojen 16.12.1966. godine, stupio na snagu 03.01.1976. godine
4. Evropska socijalna povelja, potpisana 1961., a stupila na snagu 1965. godine, dopunjena 1996. godine i stupila na snagu 1999. godine
5. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, usvojena 10.11.1995. godine, stupila na snagu 01.02.1998. godine
6. Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na odgoj i obrazovanje, iz oktobra 1996. godine
7. Konvencija o pravima djeteta, od 20.11.1989. godine.